

СОЦІАЛЬНА РОБОТА: ПОГЛЯД З МИНУЛОГО В МАЙБУТНЄ*

Віталій БІСКУП

викладач кафедри соціальної роботи
Національного економічного університету (м. Тернопіль)
СоругідН* © 2009

У статті окреслюються ціннісні зрушення, які супроводжують становлення соціальної роботи як особливого виду діяльності із збереження соціального. Ставиться наголос на важливості нового підходу до об'єктів соціальної допомоги, заснованого перш за все на визнанні права людини бути вільною і залежною одночасно. Головна функція соціальної роботи визначається як робота із наснаги-діяння (імпауермент) індивідуальних сил, актуалізації внутрішнього потенціалу, розкриття прихованих сил та ресурсів особистості.

Кожна епоха обстоює своє розуміння цінностей людського буття, місце особистості у цьому житті, світоглядні орієнтири, критерії успіху та шляхи його досягнення. Незмінним залишається лиш одне - авторами цих міркувань є самі люди, і кожна нова епоха, заперечуючи чи беручи до уваги ті чи інші надбання своїх попередниць, по-новому осмислює історичне минуле, оцінює своє сьогодення та робить прогнози на майбутнє.

Інстинктивний, жорстокий первіснообщинний світ орієнтувався на боротьбу з природою та елементарне виживання у хащах диких джунглів і безкраїх холодних просторах. Цінність життя окремої особи визначалась її корисністю чи потрібністю для збереження більшості. Інстинкт самозбереження домінував над індивідуальною цінністю окремого представника роду. Епоха рабовласницького ладу була не менш жорстокою та нелюдською, ніж попередня. Цінність людського життя була зведена до категорії “живих знарядь праці”. Темні століття Середньовіччя не змінили становища людини як особливої цінності. Свавілья та абсолютна незахищеність були провідними елементами життя тогочасного світу. Ідеї Просвітництва та Відродження залишалися лише ідеями. Масовою практикою було зневажливе ставлення до людини, нехтування невід'ємним правом особистості на життя. Водночас і нова ера капіталістичних відносин рясніє непосильною експлуатацією, спалахами соціальних захворвань, використанням дитячої праці, зневаженням прав жінок тощо.

Допомога людям, гуманність, милосердя, благодійність, боротьба з бідністю та хворобами, загалом масова робота із захисту гідності людського життя були

* Дослідження здійснене в межах колективної теми кафедри соціальної роботи ТНЕУ “Соціокультурна мислєдіяльність як методологічна основа соціальної роботи”, затвердженої УкрНПІ на 2009-2013 роки.

лише нечисленними острівцями в загальному океані несправедливості. Всі ці заходи носили, в основному, ситуативний, спонтанний, несистематичний характер. Та й принципи допомоги були достатньо визначеними. Сприяння у допомозі надавалося "своїм" (за релігійними переконаннями, національними, становими, корпоративними), але не чужим. В окремих випадках застосовувались насильницько-жорстокі способи регуляції долі бідняків - депортація, покарання батогами, шибениця. Зв'язки між тими, хто надавав допомогу, і тими, хто її отримував, засновувалися не на вимогах закону, а на основі звичаїв, традицій. Важливо вказати також на довільність та волонтаризм у цій сфері: ті, хто роздавали милостиню, організовували благодійність, діяли виключно за власним вибором у визначенні того, кому саме варто надавати допомогу, а чиїми потребами знехтувати [1, с. 26-27].

Проте у вирі загального потоку асоціального зароджується нова філософія, і не просто філософія як сукупність ідей, а *нова практична філософія - соціальна робота* або, іншими словами, *робота із збереження соціального*.

Коло проблем, якими займається соціальна робота, є досить широким. Але питання полягає в наступному: яке ж головне призначення соціальної роботи, де та межа, яке відділяє соціальну роботу від таких суміжних видів діяльності, як педагогічна, психологічна, соціологічна, медична, правознавча. Поставши як новий феномен соціальної дійсності, соціальна робота посідає своє місце у системі суспільного виробництва як повнофункціональна сфера.

Наведений вище короткий огляд становища людини протягом історії наштовхує на своєрідний висновок. Соціальна робота - не панацея, не всезагальне добро, яке винайдене прогресивним розумом, не діяльність, спрямована на вирішення проблем інших шляхом застосування спеціальних методик і технік. *Збереження соціального* - це робота із наснаги-діяння (імпауермент) індивідуальних сил, зміцнення та збереження особистістю своєї гідності та самодостатності, поєднання розірваних зв'язків із навколишнім світом.

Імпауермент як термін виник у соціальній роботі наприкінці 1980-х, коли почали обговорювати суперечності між залежністю та незалежністю, автономією та захистом людини, правами громадян та владою уряду. Саме тоді було сформульовано, що *призначення соціальної роботи полягає у тому, щоб допомогти людям допомогти собі*.

Імпауермент (impowerment) у перекладі з англійської означає стимулювати, передавати повноваження чи владу, сприяти в самоактуалізації, активізувати самостійність у житті.

У соціальній роботі імпауермент - це вид діяльності, спрямований на надання людям можливості вести самостійний спосіб життя, бути учасниками соціальних та економічних процесів. Імпауермент починається з ілюстрації нових перспектив і стимулювання людей взяти відповідальність за своє минуле, теперішнє і майбутнє, б[^]и ініціативними, упевненими та незалежними у досягненні цілей.

Особистість у системі соціальної роботи слід розглядати не як об'єкт пасивного впливу, а як активний суб'єкт, наділений правом обирати, бути залежним та вільним одночасно. Множина сьогоденних проблем та негарздів унеможливає розробку підходів та напрямків, які відповідали б кожному конкретному

випадку. Тимчасова стабільність руйнується станом глибокої кризи, щастя від обраної сфери діяльності змінюється незадоволеністю або раптовим звільненням, молодість поступається зрілості, а згодом і старості, радість сімейного затишку вибухає конфліктами та непорозуміннями. Загалом перелік економічних, політичних, правових, соціальних, духовних, моральних змін численний, а сил окремії людині бракує, щоб можна було подолати самотійно всі можливі негаради. Тому основна функція соціальної роботи - актуалізація внутрішнього потенціалу, розкриття прихованих сил та ресурсів особистості, допомога людині самотійно долати життєві труднощі. Стосовно людей з обмеженими можливостями, то роль соціальної роботи полягає у наданні такої допомоги, яка б не принижувала їх гідності. Головне у цій діяльності - сприяння в уникненні соціального виключення з повноцінного життя, збереження природних зв'язків і звичних умов життя.

Минають часи, змінюються епохи та покоління, а разом з цим деталізується й розуміння цінності людського життя, переосмислюються принципи й основні засади, на підґрунті яких усвідомлюється суть соціальної допомоги. Право на гідне життя визнається невід'ємною рисою будь-якої людини. І саме соціальна робота (разом з іншими науками і практичними видами діяльності) покликана забезпечити це право шляхом насаги-діяння особистості, запровадження інноваційних форм допомоги, заснованих на гуманістичних, вільних від упередження та дискримінацій, методах допомоги.

1. Теория социальной работы: Учебник / Под ред. проф. Е.И. Холостовой. - М.: Юристь, 2001. - 332 с.

Надійшла до редакції 23.01.2009.